

Результати такої спільної науково-пошукової роботи педагогів та учнівської громадськості концентруються навколо вирішення актуальних національних проблем збереження еколого-ландшафтного та еколого-географічного різноманіття своєї місцевості. Проект готує агентів змін для своїх громад, і держави, зокрема, а в подальшому і екологічно сталого суспільства, яке житиме в гармонії з природою.

Перелік використаних джерел:

1. Царик Л.П., Вітенко І.М., Янковська Л.В. Еколого-краєзнавчий проект «Твій рідний край»: роль і значення у формуванні екологічної свідомості школярів / Л.П.Царик, І.М.Вітенко, Л.В.Янковська. – Тернопіль: ТНПУ, 2018. – 52 с.

НАУКОВІ ПОГЛЯДИ ЩОДО ПЕРІОДИЗАЦІЇ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ

Чубрей О.С.

zarivnal@ukr.net

Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича м. Чернівці, Україна

The papers examines scientific views on the periodization of the formation and development of the professional training of future teachers of geography. Authors proposes own periodization, which covers five stages: the formation of future teachers of geography as a system; the restoration of the system of training future teachers of geography in the postwar years and its reformation; development of university system geographic education and the selection of applied geography; launching of the system of vocational training of future teachers of geography in the conditions of Ukraine's independence; the accession of Ukraine to the Bologna process and introduction of a credit-module educational system

Key words: *scientific views, periodization, stages, professional training, future teachers of geography*

Вивчення якісних зрушень і реформ географічної освіти викликає інтерес не тільки з точки зору змін у методичній науці, технологіях навчання, але і тим, у яких історичних і культурних умовах вони відбувалися, наступністю в освітньому процесі і на окремих його етапах.

В дослідженні розкрито наукові погляди та запропоновано власну періодизацію становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх вчителів географії.

Проблема становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх вчителів географії стала предметом досліджень багатьох українських науковців, серед яких О. Браславська [1], О. Горбатюк [2], Л. Мельничук [3], Я. Олійник [4], О. Тімець [5], І. Шоробура [6] та ін.

Інтенсивність наукових розвідок зазначеної проблематики свідчить про її важливість для системи освіти України. Проте доцільно відмітити, що спостерігаються певні відмінності у наукових поглядах щодо її періодизації. Зокрема, нами визначено, що науковці виділяють три або чотири періоди (етапи) становлення та розвитку досліджуваного феномену, що співвідносяться із критичними змінами у розвитку державного устрою і суспільного життя.

Так, у праці О. Горбатюк виокремлено **три етапи** становлення та розвитку системи вищої педагогічної освіти в Україні: 1) 1917-1919 рр. – становлення системи підготовки педагогічних кадрів у перехідний період; 2) 1920-1928 рр. – розвиток української вищої педагогічної школи в період масштабного реформування освіти; 3) 1929-1933 – перехід до нового змісту, форм та методів виховання педагога у вищих педагогічних закладах [2].

О. Браславська так само виділяє *три періоди* становлення вітчизняної географічної освіти [1]: 1-й період – початок 30-х років ХХ ст. – педагогічну освіту надавали вищі навчальні заклади у яких відкрито географічні або геолого-географічні факультети; 2-й період – 40–90-х рр. – формування розгалуженої системи географічних дисциплін у ВНЗ, навіть події Другої світової війни не стали на заваді розвитку географічної освіти; 3-й період – початок 90-х років ХХ ст. – новітній етап розвитку географічної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах та школах України [1].

І. Шоробурою виділено такі *чотири періоди* становлення та розвитку шкільної географічної освіти у ХІХ-ХХ столітті: 1-й період – ХІХ ст. – початок ХХ ст. – становлення природознавства і географії як шкільних дисциплін; 2-й період – 1905-1920 рр. – пов'язаний з педагогічними пошуками та інноваціями в шкільній географічній освіті ХХ ст., а також з початком політичного відродження України, становленням її національної державності й національної школи; 3-й період – 1920-1991 рр. – розвиток радянської системи шкільної географічної освіти; 4-й – 1991 р. – початок ХХІ ст. – становлення і розвиток національної системи шкільної географічної освіти. Автор зазначає, що з 1991 р. розпочинається новий період розбудови школи незалежної України, що передбачає зміни у вивченні шкільних географічних курсів. Він характеризувався тим, що накопичений позитивний потенціал поклав початок лавиноподібним змінам у всій системі шкільної географічної освіти. Активізація національного чинника в умовах незалежності України сприяє докорінному оновленню шкільної географічної освіти [6]. Проте доцільно відмітити, що виділені І. Шоробурою періоди мають досить непропорційний часовий проміжок. Зокрема, 1-й (становлення природознавства і географії як шкільних дисциплін) та 3-й (розвиток радянської системи шкільної географічної освіти) періоди охоплюють пів століття. А 2-й (початок політичного відродження України) та 4-й (становлення і розвиток національної системи шкільної географічної освіти за часів незалежності) – від 15 до 27 років.

У дисертаційному дослідженні Л. Мельничук зроблено спробу періодизації становлення та розвитку шкільної географічної освіти в Україні у першій половині ХХ століття [3]. На думку автора, шкільна географічна освіта впродовж першої половини ХХ століття пройшла *чотири основних етапи*: 1900-1917 рр. – етап становлення географії як шкільного предмета; 1917-1930 рр. – етап складних і суперечливих пошуків шкільної географічної освіти; 1930-1940 рр. – етап становлення сучасних підходів до викладання географії в школі; 1940-1950 рр. – етап утвердження географії як самостійного шкільного загальноосвітнього предмета.. Зазначимо, що ми не поділяємо думку дослідниці, котра подає десятиліття як етап в розвитку географічної освіти, оскільки вважаємо, що не всі якісні зрушення у розвитку географічної освіти відбувалися на зламі десятиліть.

О. Тімець, аналізуючи питання історії становлення професійної підготовки майбутніх вчителів географії [5] також пропонує періодизацію, що охоплює *чотири історичні періоди*: 1-й період – початок ХХ ст. до 1917 р. – зародження географічної освіти; 2-й період – 1917 – 1940 рр. – становлення вищої та шкільної географічної освіти, пошук нових форм викладання географії; 3-й період – 1940 – 1990 рр. – формування розгалуженої системи географічних дисциплін у ВНЗ; 4-й період – початок 90-х років ХХ ст. – новітній етап розвитку географічної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах та школах України, що супроводжувався перебудовою структури й змісту шкільної географії. При цьому автором зазначено, що на початку ХХ ст. у структурі українських університетів (інститутів) не існувало географічних факультетів, така ситуація тривала аж до революційних подій 1917 року.

На нашу думку, досить дискусійним є виділення О. Тімець періоду формування розгалуженої системи географічних дисциплін у вищих навчальних закладах України (40-90 роки). Оскільки саме цей час характеризується наявністю різних підходів до навчання у ВНЗ. Зокрема, початок 50-их років відзначаються жорсткою централізацією щодо професійної підготовки майбутніх вчителів; видана навчальна та методична література

підпорядковувались вимогам комуністичної ідеології. А для 60-тих років – періоду Хрущовської відлиги – характерна часткова демократизація суспільного життя, яка позитивно вплинула на професійну підготовку майбутніх вчителів географії.

В монографії Я. Олійника та Н. Краснопольської «Географічна наука в Україні: становлення і розвиток» встановлено етапність географічної науки та виділено **чотири етапи** її розвитку [4]: 1-й етап – 1917 – 1940 рр. – характеризується виникненням значної кількості наукових закладів географічного спрямування; 2-й етап – 1945 – 1969 рр. – характеризується відновленням зруйнованого господарства України, в т. ч. науки і освіти. В цей час відбувається процес подальшого формування системи наукових та освітніх закладів України, наукового потенціалу географічної науки; 3-й етап – 1970 – 1979 рр. – характеризується створенням природничо-географічних факультетів на яких здійснюється підготовка майбутніх вчителів географії; 4-й етап розпочинається з 1991 року, в період незалежності України, що характеризується формуванням національної географічної науки. [4].

Взявши за основу визначені вище етапи становлення та розвитку системи професійної підготовки майбутніх вчителів географії та доповнивши їх результатами сучасних психолого-педагогічних досліджень запропонуємо власну періодизацію, яка охоплює п'ять етапів:

- перший етап (1917-1941 роки) – становлення професійної підготовки майбутніх вчителів географії як системи;
- другий етап (1944-1959 роки) – відновлення роботи системи підготовки майбутніх вчителів географії в післявоєнні роки та її реформування;
- третій етап (1960-1990 роки) – розвиток системи університетської географічної освіти та виокремлення прикладної географії;
- четвертий етап (1991-2005 роки) – функціонування системи професійної підготовки майбутніх вчителів географії в умовах незалежності України;
- п'ятий етап (2005 рік – по даний час) – приєднання України до Болонського процесу та запровадження кредитно-модульної системи навчання.

Отже, основою запропонованої нами періодизації професійної підготовки майбутніх вчителів географії є не тільки зміни в суспільному житті України, а й розвиток географічної освіти як системи з якісними зрушеннями у змісті, підходах до вивчення явищ, методах навчання на різних етапах розвитку, обумовленими, перш за все, реформами освіти.

Перелік використаних джерел:

1. Браславська О. Передумови сучасного стану вітчизняної географічної освіти: історичні аспекти ХХ–ХХІ століття / О. Браславська // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. – 2014. – Ч. 2. – С. 51-58.
2. Горбатюк О. В. До питання періодизації процесу становлення вищої педагогічної освіти в Україні / О. В. Горбатюк // Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2012. – Вип. 11. – С. 28-31.
3. Мельничук Л. І. Становлення і розвиток шкільної географічної освіти в Україні в першій половині ХХ століття : автореф. дис.канд. пед. наук / Л. І. Мельничук.- К., 2004.-19 с.
4. Олійник Я. Географічна наука в Україні: становлення і розвиток / Я Олійник, Н. Краснопольська – К. : Ніка-Центр, 2007. – 148 с.
5. Тімець О. В. Історичні віхи професійної підготовки майбутніх учителів географії / О. В. Тімець // Географія та основи економіки в школі. – 2011. – № 11–12 – С. 26 – 35.